

„Tricolorul la români – înseamnă de identitate”

Cetatea Cavalerilor

Fondator: Col. r. Dr. Constantin Moșincat
Editor: Asociația Națională a Cavalerilor de Clio
Editura Tipo MC, Oradea - 2020

Cartea Mea e și a Tă!

ISSN 2734-6889

ISSN-L 2734 -6889

Luați-vă Ardealul

Col. r. Dr. Constantin Moșincat

„Luați-vă Ardealul și duceți-vă cu el acolo unde înfloresc florile libertății”

Dr. Sigismund Kunfi

Analiza fenomenelor trecute și reflectarea lor în actualitate intră în sfera de observație științifică a istoricului care are datoria să informeze corect și complet opinia publică, mai ales despre evenimente de primă însemnătate. Iată de ce considerăm de actualitate și de necesitate o argumentare științifică, obiectivă, a unui fenomen atât de disputat cum a fost tratatul de la Trianon. Este adevărat că el reglementa și un contencios dintre Ungaria și România, dar acesta ocupa un loc restrâns în ansamblul tratatului, deși, desigur, nu lipsit de importanță, diferend disputat, în perioada interbelică, la instanțele internaționale și tranșat în favoarea României. Nu vom insista cu prezentarea tratatului, fie și numai rezumativă, dar vom reține din conținutul său, cu scopul de a pune în lumină asupra părții sale esențiale *Trianon-ul* a reprezentat practic un **tratat de pace** între Ungaria și restul lumii.

În cele 164 de pagini ale Tratatului toată chestiunea **graniței ungaro-române** ocupa cam o coloană de text, pe o singură pagină. Manevra Ungariei s-a conturat inclusiv prin numirea delegaților semnatari¹ - un ministru al Muncii și al Prevederilor Sociale și un funcționar din Ministerul de Externe, cu rang de ambasador, în timp ce semnatarii din toate statele erau plenipotențieri. În partea a treia intitulată *Clauze politice europene*, în articolele 45-47, era înscrisă obligația României de a insera în legislația sa dispoziții pentru *protejarea intereselor locuitorilor de alta rasă, limbă, religie, din teritoriile care cunoscuseră transferul de suveranitate în favoarea statului român*. Pe lângă garanțiile de drepturi pentru minoritățile de orice fel, tratatul mai cuprinsese și prevederi referitoare la așa-ziii „*optanți*” (locuitori care, după 1918, se strămutaseră în Ungaria, pentru care se pretindea recunoașterea drepturilor lor de proprietate în teritoriile care trecuseră sub suveranitatea altui stat). Peste câțiva ani, de la producere, ele vor prilejui, în fața Societății Națiunilor și a Curții de Justiție de la Haga, o celebră dispută între România și Ungaria, în cursul căreia și-a ilustrat marele talent oratoric, diplomatic și juridic Nicolae Titulescu, față în față cu experiența și prestanța bătrânului conte Apponyi.

Despre obiceiurile ungarilor, în relația lor cu românii, se cuvin câteva precizări care vin din veacuri, căci ungurii au stabilit și definit, după cum aveau interese, și arealul de locuire a teritoriilor de către români, au împărțit cercurile electorale pentru a favoriza candidatul lor, etc. Ei se considerau stăpâni și se manifestau ca atare. Chiar dacă statisticile i-au încurcat, chiar dacă toată lumea vorbea

¹ Desemnarea unor personaje fără un rol cheie în politica ungară s-a făcut cu scopul, ca ulterior, să nu recunoască reprezentativitatea lor. Chestiunea poate fi explicată și prin faptul că Ungaria era în haos ca urmare a revoltelor și a acțiunilor bolșevice și a gărzilor albe. Deci, vechile structuri nu mai funcționau iar noile structuri nu aveau autoritate și recunoaștere.

„Tricolorul la români – înseamnă de identitate”

despre *autodeterminare națională*, numai ungurii nu recunoșteau autonomia Transilvaniei și părțile ei ungurene, adică acele părți din Ungaria, care s-au pronunțat pentru unire și aderarea la România Mare, prin Rezoluția și Hotărârile de la Alba Iulia, din 1 decembrie 1918. În mod oficial susțineau și nu recunoșteau: „*din pustă până la Carpați altă națiune decât cea maghiară*”². Document edificator, emanat de la Budapesta, chiar în timpurile de după capitularea Imperiului Austro-Ungar, prin care se încerca transmiterea unui mesaj peste ocean pentru susținerea NUMAI și exclusiv a cauzei maghiare.

O prezentare extrem de plastică cu privire la „închisoarea popoarelor” din imperiul bicefal rezultă din faptul real că: naționalitățile reprezentau numeric tot atâtea câți erau și maghiarii, fără să fi fost pusă în practică o politică pentru naționalități! Guvernul de la Budapesta a voit să ascundă naționalitățile sub „covată” dar nu avut o „covată destul de mare”, iar la momentul „spargerii lumii” (armistițiul cerut), din 1918, totul era în zadar, căci cei care se așezase în „vârful coveții” au fost rădicați cu „covată cu tot”. Cu deosebire pe românii ardeleni, de la preluarea habsburgică a Transilvaniei, 1892, deși recunoscuți de guvernatorul Ungariei Nicolae Olahus: *ca națiune cu independența*, recunoscută și prin diplome leopoldine, ignorau realitatea și vânturau basme cum că „românii s-au cuibărit” mai bine pe aici; pe ei îi desconsidera mai mult, poate pentru trecutul lor, „baremi că noi eram cei mai tari”; pe români i-a declarat ca cei mai „periculoși căci pretindeau” un membru deosebit din trupul averii maghiare.

Cum a încolțit sămânța acestui necaz, dintre români și unguri?, care ar putea fi vindecat prin adevăr, vom încerca a puncta în studiul de față. Asemenea făcături propagandistice dovedeau, în schimb, o parte din calvarul de început de an 1919 consemnat de gazetele românești, documentar trimis de fruntașii bihoreni, spre știință, noilor autorități stabilite la Sibiu: „*Gardiști unguri comandați de ofițeri au împușcat la Sighiștel patru (4) oameni, la Câmpenii-de-Sus doi (2) oameni, la Câmpenii-de-Jos unul și unul la Hotar*”³. Un detașament de unguri a silit la Bălnaca 4 țărani români să-și sape singuri groapa și apoi i-au împușcat. Secuții au devastat, la 15 ianuarie 1919, întreaga comună Bratca. În aceeași zi a fost împușcat fără nici un motiv judecătorul din Birtin. De asemenea, pe primarul satului, l-au omorât pe 19 ianuarie 1919. Secuții au arestat, la 16 februarie 1919, pe protopopul Demetriu Coriolan, pe Gheorghe Filip și Gheorghe Molnar. Venerabilul preot a fost oribil maltratat de soldați pe străzile Tășnadului. Locotenentul ungur Vecsei, din același sat, a declarat în public: „*că trebuie să spânzurați toți românii*”⁴. Din Oradea-Mare, potrivit comunicatului aceleiași gazete, aflăm că: „*patru soldați secuți comandați de un sergent, au arestat pe avocatul Ioan Furlea din Aleșd, după ce i-au devastat casa. Secuții au împușcat la 4 Februarie 1919 pe institutorul Vasile Filip din Marghita, pe motiv că el ar fi cel mai periculos dintre Valahi. Locotenentul Gheorghe Nistor a fost arestat la Sătmar și apoi întemnițat la Debrețin. Locotenentul român Tămaș a fost îngropat până la gât după aceea i-au scos ochii și apoi l-au omorât*”⁵.

Aceasta a fost atmosfera în care a curs viața în Bihor, în așteptarea sosirii trupelor române. Și câte și mai câte mișelii, asemenea celor amintite, nu au fost comise. Dar nu le pomenim „că ni se rupe inima”!, cum spunea Gheorghe Tulbure⁶, pe 15 decembrie 1918. Cuprinderea tuturor ar însuma o carte mai

² Romulus Seișanu, Alexandru Rațiu, *România în timpul războiului 1916-1918*, seria I, Fascicola nr. 1, aprilie 1919, p. 32

³ Apud Constantin Moșincat, *1918 - Drumul datoriei. Bihoreni la Alba Iulia*, Editura Treira, Oradea, 2018

⁴ *Ibidem*

⁵ *Unirea*, nr. 56, sâmbătă 15 Martie 1919, p. 2-3

⁶ Apud Constantin Moșincat, *Generalul H.M. Berthelot prima vizită în Ardeal după Marea Unire*, Editura Tipo MC, Oradea, 2019, p. 125-126. *Tribuna Bihorului*, după cuvântul cel dintâi, de salut al cititorilor: *Luați lumină*, Gheorghe Tulbure își rostuește gândurile gazetărești către plugarii bihoreni, de la margine de țară a pământului strămoșesc: „*Din vremi bătrâne săpați și secerați pe moșia altora. Cu lacrimi ați sfințit țărâna plaiurilor voastre, în sudori s-a dospit bucătura voastră de pâine. Străini ați fost în țara voastră, pentru că stăpânii străini au fost de durerea inimii voastre. Când suflul vostru cerea lumină, stăpânii vă îmbiau cu cârmuire, școală și limbă străină. Din cancelarii cu batjocuri v-au izgonit, la judecată cu strâmbătatea v-au strivit, în toate gările cu hulă v-au îmbrâncit, portul l-au împeștriat, iar graiul vi l-au schimonosit. Plânsul doinei voastre avea ceva din jalea neamului întreg. Vremile le-au sleit de puterea luptei dar nu le-au putut fura nădejdea de biruință [...]. Soarele dreptății a frânt hotarele viclene ce despărțeau trupul neamului. Undele Crișurilor nu vor mai purta lacrimile voastre iar la vărsarea în Tisa vor spune: noi venim din altă țară! Glasul chemării să vă lumineze mințile spre a urma povețele mărunte ce le veți găsi în fiecare duminică în gazetă. Glasul vremii ne cheamă pe toți la muncă. Menirea gazetei era aceea a unei tribune de la care poporul poate vorbi liber, iar la Oradea să pulseze o cultură vie, o educație românească”. Din coloanele „Tribunei Bihorului” erau chemați preoții și dascălii satelor, doctori, profesori și avocați să promoveze cuvântul de învățătură și legea românească: „*prin școală și prin muncă la gloria și bunăstarea neamului românesc [...]* să facem din Bihor o nebiruită fortăreață culturală la granița de apus a României Mari”. „*Alduim [lăudăm] Crăciunul cu O ce veste minunată*”, scria în articolul său *Unchiașul*, pseudonim sub care scria Roman R. Ciorogariu, și ce minunat era - spunea el -, căci*

„Tricolorul la români – înseamnă de identitate”

groasă decât Cazania cea bătrână. Izolați în „cetatea lui Tisza”, românii bihoreni așteptau cu nădejde, ca și voința lor exprimată la Alba Iulia să prindă viață. Dar în loc ca trupele române să aducă libertatea mult dorită, prin părțile Bihorului, ca din senin, au pătruns trupele „*iregulate ungurești, în diferite culori, dar toate înarmate, bine îmbrăcate, mai presus de toate turmentate contra românilor. Erau secui, apoi Regimentul 21 honvezi, de la Cluj, 4 honvezi din Oradea, garda ungurească din Oradea, toți cu împușcături de puști și explozii de grenade pe la periferiile și mijlocul orașului încât acesta luase aspectul de război, în care soldații răcneau contra românilor*”⁷.

Dincolo de linia de demarcație, stăpânită și administrată de unguri, începuse goana după preoți și învățători români, după *steagurile*⁸ purtate la marea unire, iar pentru intimidare și descurajare, bătaia, maltratările, batjocura, jaful și crima erau metode larg răspândite. În 29 decembrie 1919, stil nou, **s-a sfințit steagul în comuna Cefa**, despre mersul căreia raportează următoarele: La ordin, dimineața gardiștii din secție se împart în serviciul pentru asigurarea comunei și susținerea ordinei. Gardistul Alexandru Poptămaș, după exclamarea: „până în cer îl vor ridica”, ia frumosul nostru stindard înaintea unei trupe de gardiști și duce steagul, petrecut de reprezentanții tuturor comunelor române din jur, la biserică. Trupa de gardiști, la intrarea în biserică, dă o salvă. Corul feciorilor din localitate, la număr 30 și toți împodobiți cu trei culori, instruiți și conduși de juristul Petru Balogh, cântă în loc de „*veniți să ne închinăm*” și în loc de „*priceasă*”: „*Deșteaptă-te române!*”, „*Pe-al nostru steag*” și „*Trei culori*” pe două voci. După săvârșirea Sfintei liturghii, se începe actul sfințirii. Servește parohul din localitate Aurel Albu și Teodor Roxin, paroh în Bicaciu. La acest act se dau 3 salve și se cântă cântări naționale. Parohul Aurel Albu, cu cuvinte mișcătoare, vorbește despre însemnătatea zilei mari și de onoare ce a ajuns satul. Citează cuvintele Evangheliei: „Tot cel ce se înalță pe sine, smerise-va, și tot cel ce se smerește, se va înalța”. Explicând cuvintele acestea, vorbește despre suferințele neamului în decursul cât a durat domnia străină. Explică însemnătatea hotărârii de la Alba Iulia, la care cuvinte toți poporenii strigă de repetate ori în strigăte furtunoase „*Trăiască România Mare!*” „*Cu libertatea noastră se ridică azi și steagul nostru*”.

După aceea vorbește învățătorul din localitate, Ioan Costa, care se adresează mai mult tinerimii și, spicuiind câteva momente din istoria românească, o îndeamnă să ia de model pe eroii noștri Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul etc. ca să ne putem împlini dorințele noastre. În fine, Petru Poptămaș, industriaș în Cefa, își declamă poezia sa actuală, pe care v-o alătur. Publicul iese din biserică, înșirându-se după ordurile gardiștilor, coriștilor care, cântând, duc stindardul la Casa comunală. Când se ivește steagul pe Casa comunală, și desfăcându-se începe a fâlfâi, gardiștii, însuflețiți între strigăte „*să trăiască*”, dau salve, și numai târziu au încetat cu împușcăturile. Coriștii, încă mai mult, delectează publicul cu cântări naționale și populare. Reprezentanții cercului se adună în cancelaria secției, unde locotenentul D. Abrudan conduce sfătuirea pentru luarea măsurilor referitor la primirea trupelor române, care o să sosească în scurt timp în Bihor. Reprezentanții însuflețiți promit tot posibilul și se duc cu impresia ce au primit la sfințirea steagului. Reprezentanții din comunele Sânmiclăușul Român, Berechuiu, Miersig și Gepiu își duc stindardele, ca sărbătoarea proximă și ei să și le sfințească. Ordinea a fost exemplară. L.S. *Demetriu Abrudan*, Comandantul secției 662.

Ziarele ungurești ațâțau și întrețineau politica dictată de la Budapesta, prin informații false, inventate despre așa zisele „atrocități” săvârșite contra ungurilor, în timp ce responsabilii vinovați de crime nu au fost cercetați și responsabilizați de autoritățile maghiare în funcție, deoarece erau înarmați și exercitau serviciul în interesul republicii lui Karolyi, fanatizând împreună cu Kratochwil, „soldații

românii n-aveau sărbători naționale, ca alții, pentru că ungurii nu ne recunoșteau ca *națiune*, dar eram buni la plata *dărilor și de cătănie*! Dar acum, poporul a ieșit, din temnița sufletească, luminat de soarele dreptății, la libertatea de a trăi după rânduiala proprie. „Dacă sufletul românesc n-a putut avea parte de sărbători naționale, și-a făcut el din sărbătorile bisericesti: sărbători naționale, iar din biserică: așezământ național, în care s-a păstrat limba”. Și se întreba Unchiașul cine era autorul frumoasei colinde ce răsună la Crăciun în casele românilor: „*Trei păcurari stau pe munte / și vorbesc de cele sfinte, / Leru-i Doamne*”. Și tot el răspunde: nimeni, acele versuri au ieșit din sufletul curat al țărânului român, ca adevărate mărgăritare de gânduri.

⁷ Stelian Vasilescu, *Calvarul Bihorului (1918-1919)*, Editura Galant, Oradea, 1994, p. 9

⁸

Pentru mai multe detalii vezi: Dr. Augustin Mureșan, Dr. Constantin Moșincat, *Steagul românilor din Tărian (jud. Bihor), purtat la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia*, comunicare prezentată la Sesiunea: *Români ardeleni în primul război mondial*, Muzeul Orașului Oradea, 1-3 noiembrie 2018, în curs de apariție în volum.

„Tricolorul la români – înseamnă de identitate”

nimănui să-și continue eroicele isprăvuri, întru preamărirea republicii maghiare”⁹. Investigarea de către o comisie mixtă română-maghiară, propusă a fi formată din 2 membri (un român și un ungur), s-a lovit de opoziția maghiară care „mereu deplasa faptele cercetate spre tărâmul politic, cerând în prealabil acte de atrocitate”¹⁰, lucru imposibil în condițiile în care fruntașii români, de teamă, se refugiaseră, ori fuseseră puși sub pază, (cum a fost cazul Dr. Coriolan Pop, Roman Ciorogariu, Dr. Sever Andru, și Gheorghe Tulbure) și astfel terenul era pregătit să dea bine pentru unguri, mărturisirea în raportul său, din 10 martie 1919, către Conferința de Pace de la Paris, președintele comisiei, Roman Ciorogariu.

(va urma)

4

Conferințe ale Ateneului român din Oradea¹¹ (cu 100 de teme susținute) spun multe despre preocupările și interesele intelectualilor orădeni ai vremii. Iată câteva exemple: 1927, Alexandru Andreescu, profesor la Institutul Politehnic Timișoara: *Despre structura Universului*; 1928, Ioan Minea, profesor la Facultatea de Medicină a Universității din Cluj, *Reîntinerirea*; 1929, I. D. Ștefănescu, profesor de istoria artei creștine la Universitatea București: *Despre arta religioasă orientală*; 1930, Gheorghe Cristescu, căpitan: *Apărarea orașelor și a populației civile în contra atacurilor cu gaze*; 1930, Constantin Petrescu-Ercea, profesor la Academia de Drept Oradea: *Chestiunea feministă*; 1930, Ioan Minea, profesor la Facultatea de Medicină a Universității din Cluj: *Limitele nebuniei și ale cumințeniei*; 1932, Alexandru Andreescu, profesor la Institutul Politehnic Timișoara: *Viața în Univers*

⁹ Apud Stelian Vasilescu, p. 10

¹⁰ Ibidem, p. 11

¹¹ Vezi, Lucia Cornea, *Date privind activitatea filialei Oradea a Ateneului Român (1925 – 1940)*, în *Crisia*, 2010; Constantin Moșincat, *Cercul Militar Oradea, Centenar, 1919 -11 octombrie – 2020*, Editura Primus, Oradea, 2020, p.236